

מרדכי אבישי

בבדידות הנוראה

הזאת

להודה עמיחי, "ברוח הנוראה הזאת", סיפורים, הוצאת שוקן, 1985, 298 עמ'.

זוהי מהדורה חדשה של קובץ סיפוריו של יהודה עמיחי, אשר הופיע באותה מתכונת ובאותו שם לפני 12 שנה. לראשונה הופיעו הסיפורים בהוצאה אחרת בשנת 1961 – ובמהדורה הקודמת צירף אליהם המחבר שני סיפורים נוספים, "האורגיה" ו"ונציה" – שלוש פעמים.

דומה, שביסוד רוב סיפורי עמיחי שוכנות השאלות. שאלה רודפת שאלה, אחת מתקשרת בחברתה ומיד היא גוררת אחרת. כילד נבון ופקוח-עיניים שואל המשורר-המספר על העולם הסובב, על תגליות קטנות של עולם זה, על פחדיו ותוגתו. באחד המקומות, בספרו על ילד היורד מאוטובוס ומרבה להציג לאמו שאלות עצבניות, הוא אף מגדיר זאת בבירור: "ילד כזה הוא ישר יותר מן הגדולים, אינו מסתיר כלל וכלל את פחדו שמא לא יגיע ושמא יתעה. אני חושב שמחצית החומר הדיבורי בעולם עשוי משאלות. לא כדאי להרים את הקול בסוף משפט שאלה. השאלות הבונות את העולם, הן חומרי הבניין. הן אולי המשפטים האנושיים שעוד נשארו בשיחות שבין אדם לחברו". לרוב אין עמיחי טורח להשיב לשאלות המועלות כאילו ודרך-אגב, בין פתיחה ובין תיאור להגיגים ליריים.

המשותף לכל סיפורי "ברוח הנוראה הזאת" היא הרוח השירית הנסוכה עליהם. אך יש כאן יותר מרוח פיוטית סתם – לא אחת כמו נשמרת גם טכניקת הכתיבה השירית. עמיחי אינו יכול לוותר עליה גם כנאו לכתוב פרוזה והוא נשאר משורר בסיפוריו. הרבר מוצא ביטוי בקצב הפנימי, באמירות קצרות, במשפטים תמציתיים, באווירה, ברמז ובסמל, בדברים שלא נאמרים עד תום, ובעיקר – בשפע של אסוסיאציות שיריות. שפע זה שמור לבעליו לטובה – אך גם לרעה, כי מה שטוב וטבעי בשורה ובכית השיריים נראה לעתים שרירותי, מקוטע ובלתי-שלם בפרוזה.

המבדיל בין הסיפורים הוא בראש ובראשונה רמתם השונה ואפילו שוני בצביון ומידת המורכבות של תכנים, רעיון ואלמנטים סגנוניים. בולט לעין המרחק בין אותם סיפורים ייחודיים, האופייניים כל-כך לדרך מחשבתו הסיפורית של עמיחי ולפריצות הצורניות שלו, כגון "פגישת הכיתה", "ברוח הנוראה הזאת", "אביב נורא", "העולם הוא חדר", "האורגיה", לבין סיפורים בעלי אופי רפרוטז'י, כמעט רשימות, כמו "תענוגות

קיץ קטנים" ו"ונציה שלוש פעמים". באחרונים יש העלאת רשמים ומראה-עיניים, מפגישות מוקדמות ומאחרות עם עיר, שכמוהם כרשמי-מסע וזכרונות גם יחד. תיאורים של ימי חופשת-קיץ ביקור בגן-החיות, שחיה בכריכה, אנשים בדרך. והרי זו קליטה ומסירה "קלה" יחסית, לעומת מה שהורגלנו אצל עמיחי.

הבדידות מלווה את "אני המספר" בכל, משתלטת על כל מערכי מחשבתו ורגשותיו, גם כשהוא לבר וגם כשהוא בחברתם של הקרובים לו ביותר: אביו, אהובותיו, תלמידיו. הבדידות אינה כאן תופעה, מצב שבו נתון גיבור זה או אחר, אלא מהות יסודית. כל הנסיונות המודעים או הבלתי-מודעים לשבור את הבדידות על-ידי השתתפות באורגיה או מאמץ לזמן את תלמידי כיתתו לאחר שנים אינם עולים יפה ואינם מועילים במאומה.

הסיפורים כולם מגוללים ואריאציות שונות של הבדידות ברקויותיה, המתגלית מתוך זוויות-ראייה שונות. היא מתגלית גם באחד הסיפורים הרגילים ביותר בקובץ, "מיתות אבי", המצטיין בקיצבו המיוחד ובמתן ביטוי מענין להתייחסות הילד, הנער והבן הבוגר אל האב בכמה תחנות של חייהם. תחנות אלה מוגדרות כ"מיתות": החל במראה האב המתפלל בבית-הכנסת ביום הכיפורים, וכאילו הוא מת וקם לתחייה שם, דרך המיתה אפשרית בחפירות החזית של מלחמת העולם הראשונה ואחר-כך המיתה החלקית בעוזבו את עיר-מולדתו, את חנותו ואת מכריו עם עלות הנאצים לשלטון, ועד המיתה האמיתית, שאין עוד שיבה ממנה. את אלה מלווה עמיחי במשחק מלים ובמשפטים קצובים: "כשמת באמת, לא ידע אלוהים אם באמת מת. רגיל היה שיקום לתחיה אבל הפעם לא קם. כמה שבועות לפני כן היתה בו התקפת-לב. מי מתקיף את מי? האם הלב את הגוף או אולי מתקיף העולם את שניהם?"

סיומו של הסיפור הוא חלומי-סמלי, מן תוספת ל"תחנות" היחסים בין הבן והאב: הבן חולם או רואה סיוט של הליכה בויא אפייה העתיקה ברומא, כשהוא נושא על כתפיו את אביו החולה; הוא נאלץ להניחו בצד-הדרך, כדי ללכת לבקש עזרה, לקרוא למונית. הוא מתרחק ממנו, מהאב בעל הפנים הלבנות, ואינו יודע אם מת או עדיין חי הוא – והפחד מקנן בליבו.

עמיחי נוהג, כדי לשמור על פרופורציות נכונות, לכסות על ספירות ריגשיות, על יסודות אמוציונליים ברורים בסיפוריו, באמצעות היבטים אירוניים מסוימים או הסתכלות "מן הצד", מעמדות שנועדו להביא להתרחקות מעט מן הסובייקטיביזם, וכן באמצעות השלמה פילוסופית עם המתהווה.